

"Препораките на Лунд имаат цел да го забрзаат вклучувањето на малцинствата во рамките на државата во насока на продолжување на негувањето на нивниот идентитет и карактеристики, истовремено промовирајќи ги правилата на добро владеење и почитување на државниот интегритет", објаснува експертот д-р Тања Каракамишева од Правниот факултет во Скопје.

■ Пишува: Кокан СТОЈЧЕВ

ТИРАНИЈА НА

Република Македонија ќе биде една од ретките земји, можеби и единствен пример во светот, во кој граѓаните кои претставуваат мнозинство од пошироката заедница, да се заложници на апетитите на помалата етничка заедница. На тој начин македонскиот народ не може да се изјаснува за прашања од круцијален карактер за опстојување на државата, бидејќи треба да го послуша "кеифот" на другата национална малцинска заедница, која по примерот на насилниците и на нивните сојузници, го диктира темпото на животот. Поради тоа, референдумското изјаснување, кое во принцип претставува највисоко демократско право на граѓаните, се маргинализира со цел да се отстранат сите демократски сили, кои се обидуваат да преоценат одредени стратешки прашања. Во контекст на ова неодамна Законодавно-правната комисија и Комисијата за политички системи при Собранието на РМ,

го одбија барањето на граѓанското Здружение за спроведување на прописите за распишување и за спроведување референдум за приватизацијата на Електростопанство на Македонија. Навистина прашањето беше двосмислено и непрецизно, но доколку постоеше волја кај пратениците, "фраерите" ќе ја поправеа грешката на иницијаторот и ќе го формулираа прашањето, бидејќи всушност станува збор за преоценување на донесениот Закон за приватизација на ЕСМ, кој претставува круцијално и егзистенцијално прашање за сите граѓани.

НЕКОЛКУ АСПЕКТИ

Предлогот на Владата на РМ за донесување Закон за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните, претставува најгрубо кршење на демократските права. Со него се сака да се стави вештачка граница, преку која нема референдум за прашања, кои Собра-

нието веќе ги донело со т.н. Баденерово мнозинство. На ваквото решение во владниот Предлог за закон за референдум остро се спротивставува опозицијата, но и дел од пратениците од власта. Експертите од оваа област, пак, предупредуваат дека и со постојниот Закон е тешко да се организира референдум и укажуваат дека е крајно време да се промени ваквата практика.

"Референдумот и граѓанската иницијатива се двата облика на непосредно одлучување, кои ги утврдува Уставот на РМ. Потребно е да се напомене дека Уставот само начелно ги утврдува и ги уредува прашањата поврзани со референдумот и граѓанската иницијатива додека, пак, поконкретната разработка на сите останати аспекти е предмет на законско регулирање", истакнува доц. д-р Тања Каракамишева од Правниот факултет во Скопје.

Според неа, Уставот на РМ е интересен само од три аспекти: прво, случаите кога ре-

ферендумот задолжително се распишува; второ, Уставот нема одредби со кои се ограничува распишувањето на референдумот, односно не набројува прашања кои не можат да бидат ставени како референдумско прашање; и трето, одлуката донесена на задолжителниот референдум е задолжителна.

"Ограничувањата во постојниот Закон за референдум и граѓанска иницијатива, како и во новиот Предлог-закон, односно набројувањата на прашањата за кои не може да се распише референдум не се уставно утврдени, поради што се отвора и дилемата дали Законот за референдум се надредува над Уставот. За нешто да биде законски допрецизирано потребно е прво да биде уставно содржано. Така барем велат уставните искуства. На пример, **естонскиот закон** за референдум предвидува неколку прашања за кои тој не може да биде распишан, и тоа: за државниот буџет, за даноците, за финан-

"Во Уставот е кажано дека Собранието распишува референдум ако се соберат 150.000 потписи и ние како Собрание во никој случај не можеме да ја оспориме волјата на граѓаните", истакнува пратеникот на СДСМ, Јанакие Витановски.

"Не треба да дозволиме мајоризација, односно надгласување на мнозинството над малцинството и затоа ова е така предложено. Во спротивно јас не гледам друго легалистичко решение", изјави Борис Кондарко.

РАЗОЧАРАНОСТ

"Многу сум разочаран од претседателот на Собранието на РМ, Љупчо Јордановски, бидејќи согласно Законот за собирање потписи од избирачи, тој беше обврзан во рок од три дена да одговори на иницијативата. Иницијативата е поднесена на 18 април, што значи до 21 мај требаше да заврши целата процедура, а сега на 9 јуни се случува таа да е во почетна фаза. Доколку пред педесетина дена се одлучуваше за оваа иницијатива, која за нив е неуредна, за неа ќе имаше друг прием", вели претставникот на поднесувачот за референдумско изјаснување за приватизацијата на ЕСМ, Васко Костески.

овие прашања **постојат ограничувања предвидени во Уставот на Естонија**. Исто така, согласно естонскиот закон, референдумот не може да се организира во период, кој е помал од три месеци, пред одржувањето на редов-

питување на неговата уставност, но и проширување на кругот на прашањата за кои се забранува распишување референдум согласно дневно-политичките потреби.

"Ваквиот преседан ја ограничува непосредната демо-

та, е актуелно, бидејќи се назираат намерите на одредени политички моќници. Во контекст на ова, д-р Каракамишева наведува дека сме сведоци на бројни фактички искривувања на поимот демократија во РМ.

"Со поновото практикување на консензуалната демократија на нашите простори, до крај не јасно и прецизно ги препознаваме демократските вредности и принципи, кои се употребуваат во европските мултикултурни општества, туку во одредени сегменти соочени сме со политичко покорување на еден поинаков принцип од нормалниот врз кој се заснова власта во РМ, **тиранија на малцинството во однос на мнозинството**. Политиката на заедницата и создавањето на правните правила се детерминирани од волјата на

МАЛЦИНСТВОТО ВО ОДНОС НА МНОЗИНСТВОТО

сиските обврски на државата, за ратификувањето или отповикувањето на меѓународни договори, за прашањата поврзани со објавувањето или престанокот на воена или вонредна состојба и за армијата. Меѓутоа, за

ните парламентарни избори", истакнува Каракамишева.

Експертот вели дека кај нас не се следи оваа нормална уставно-правна логика, поради што Законот за референдум може постојано да биде предмет на преис-

кратија на граѓаните во РМ. Со новиот Предлог-закон само се потврдува мојата констатација. Денес, предлагачот на Законот проценил дека културните прашања за кои, согласно Уставот, е потребно т.н. Бадентерово мнозинство не можат да бидат ставени на референдум, утре некој друг предлагач ќе процени дека и некои други прашања мора да бидат ставени во т.н. 'забранета зона', така што хипотетички може да се случи дозволените прашања да станат исклучок, а забранетите правило", проценува Каракамишева.

ПРИНЦИПОТ НА ВЛАДЕЕЊЕ

Прашањето, дали постои можност за мајоризација од страна на националните малцинства во однос на правата на мнозинскиот македонски народ, носител на државнос-

мнозинството граѓани. **За малцинствата, легитимитетот на мнозинскиот принцип на владеење е секогаш проблематичен, поради што** граѓаните кои се членови на етно-културните, националните или друг тип малцински групи уживаат еднакво право на политичка партиципација со сите останати членови на заедницата. Оваа поента всушност правно е содржана во Меѓународната конвенција и Европската повелба за човекови права. Така, член 25 од ЕПЧП вели дека правото на политичка партиципација треба да биде остварено без било каква форма на дискриминација, *inter alia*, 'заснована врз раса, јазик, национално потекло, или некој друг статус'. Член 25 гарантира **три различни права** кои ја чинат целината на правото на политичка партиципација на националните малцинства, и тоа:

1) право на секој граѓанин да учествува во водењето и во креирањето на јавните работи, директно или преку непосредно избраните претставници;

2) право да избира и да биде избран на избори, што значи гарантирање на принципот на општост и еднаквост во избирачкото право, како и тајно гласање кое ќе ја гарантира слободно изразената волја на избирачите;

3) слободен пристап до јавните служби во смисла на правото на еднаквост", истакнува д-р Каракамишева, која не може да пронајде ниту едно меѓународно загарантирано право на малцинствата кое не се почитува во РМ.

Затоа се наметнува прашањето дали вакви примери има во светот? "Искусвата во Европа и секаде покажуваат дека владите, во интерес да ги задоволат потребите на малцинствата имаат потреба да воспостават **посебни договори за националните малцинства**. Ова е јасно наведено во т.н. **Препораки на Лунд**, кои се однесуваат на ефективното учество на националните малцинства во јавниот живот. Препораките на Лунд имаат цел да го забрзаат вклучувањето на малцинствата во рамките на државата во насока на продолжување на негувањето на нивниот идентитет и карактеристики, **истовремено промовирајќи ги правилата на добро владеење и почитување на државниот интегритет. Првата препорака вели дека учеството на националните малцинства во јавниот живот претставува суштинска компонента на секое демократско и мирољубиво општество**. Препораките на Лунд содржат насоки за воспоставување **формални советодавни или консултативни тела, кои ќе ја забрзаат ефикасната комуникација**. Ваквите тела треба да бидат подготвени да покрнуваат прашања со оние кои ги носат одлуките, да подготвуваат препораки, да формулираат законски и други

ДИКТИРАЊЕ

"Самиот факт што сè поголем број прашања се изнемаат од референдумското изјаснување зборува за тоа дека внатрешната демократија, односно мнозинството, парламентарното мнозинство диктира за што треба да се изјаснуваме. Значи, имаме состојба кога мнозинството граѓани на РМ стануваат заложници на малцинството само заради тоа што од нив зависи дали некоја законска иницијатива ќе помине во Собранието на РМ или не", вели пратеничката на ВМРО-ДПМНЕ, Силвана Бонева.

предлози и да предлагаат владини одлуки кои директно или индиректно се однесуваат на малцинствата. Советодавниот или консултативниот орган служи како 'канал за дијалог' во интерес на обезбедување 'ефективна комуникација' на малцинските интереси. Системот на власта може да биде дизајниран на начин кој ќе го координира вклучувањето на малцинствата во процесот на донесување одлуки, вклучени како членови на Владата. Според Препораките на Лу-

нд, 'најпроблематични прашања од културната автономија се аранжманите поврзани со образованието, културата, употребата на малцинскиот јазик, религијата и други прашања круцијални за идентитетот и начинот на живот на националните малцинства'. Барањата за индивидуална или културна автономија се најчесто помалку заканувачки за државата отколку барањата за територијална автономија и за трансферот на моќта и авторитетот од централно на ло-

кално ниво. Ваквите барања во практика често пати наидуваат на силен отпор од државата, која е загрижена за својот територијален интегритет. Препораките на Лунд забележале дека сите демократии имаат аранжмани за владеење на различни територијални нивоа. Локализираната власт дозволува процесот на донесување одлуки да биде поодговорен, помалку оддалечен од граѓаните и локалното население да ужива поголем степен на партиципативност, со што на донесените одлуки им се дава поголем степен на легитимитет. Функциите кои најчесто се децентрализираат се оние од сферата на образованието, културата, употребата на малцинскиот јазик, околината, локалното планирање, природните ресурси, економскиот развој, функциите на локалната политика и домување, здравството и другите социјални услуги. Автономијата на аранжманите (самоуправувањето) се остварува во зависност од степенот на хетерогената природа на населението. Препораките повикуваат на воспоставување автономна администрација, која кореспондира со специфичните историски и територијални услови на националните малцинства. Нејзина цел е да 'ги подобри можностите на малцинствата да ја извршуваат власта за прашања кои нив посебно ги засегаат'. Ваквите аранжмани не го вклучуваат трансферот на авторитетот од демократски избраните национални власти на негодговорните локални елити. Секоја автономија мора да ги почитува човековите права на сите граѓани во рамките на утврдената легислатива, и мора да биде 'заснована на демократските принципи, кои ги рефлектираат погледите и мислењата на населението"', објаснува Каракамишева, според која РМ претставува пример за држава во која сите критериуми и права на националните малцинства се меѓународно признати и се целосно заштитени и применливи.